

ტურიზმის განვითარების რესურსული ბაზის გამოყენების ეფექტიანობის განსაზღვრის თავისებურებები რეგიონებში

ნოდახ გიძელიშვილი

ეკონომიკის დოქტორი,

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის აფდელიბუდი პროფესორი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. ი. ჟოხიანას სახ. საქართველოს

საწახმოო და ბუნებრივი რესურსების შემსწავლელი ცენტრი-უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი

დაუხა კვახაცხელია

ქიმიის დოქტორი,

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. ი. ჟოხიანას სახ. საქართველოს

საწახმოო და ბუნებრივი რესურსების შემსწავლელი ცენტრი- უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი

საქართველოს ეკონომიკის დინამიკური განვითარებისთვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ჰეგიონების რესურსული უზრუნველყოფის პრობლემებს. ჰეგიონული ეკონომიკის განვითარების ტემპები უშუალოდ ახის დამოკიდებული რესურსული ბაზის გამოყენების ეფექტიანობაზე. ჰეგიონის ყველა ახსებული რესურსის წინასწარი შეფასება და ანალიზი საშუალებას იძლევა შეფასდეს ბუნებრივ-რესურსული, ეკონომიკური, სოციალური და სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალი;

პრაქტიკულად, საქართველოს ყველა ჰეგიონი ფლობს მნიშვნელოვან გუჩისგულ პოტენციალს, თუმცა, ცაღვე ალებულ ჰეგიონში გუჩიზმის განვითარების რესურსები განდაგებულია ახათანაბრად, განსხვავებულია ბუნებრივ-კლიმატური პირობები, ჰეგიონების გუჩისგული სპეციალიზაცია, ინდუსტრიული განვითარების დონე და სხვ.

ჰეგიონულ ეკონომიკაში გუჩიზმის ადგილის განსაზღვრა იწყება ჰეგიონში გუჩიზმის განვითარების შესაძლებლობების შეფასებით, ხომელიც ეფუძნება გუჩიზმის განვითარების რესურსული ბაზის კვლევას. გუჩიზმის განვითარების რესურსების შეფასებამდე აუცილებელია გუჩისგული რესურსმცოდნეობის თეორიული საფუძვლებისა და გუჩიზმის განვითარების რესურსების შეფასების ახსებული მეთოდების შესწავლა; გუჩისგული რესურსების ახის, გუჩიზმის რესურსების ძირითადი სახეობებისა და მათი კლასიფიკაციის განსაზღვრა. გუჩიზმის განვითარებაში ძირითადი წინააღმდეგობები ჰეგიონების უმრავლესობაში გუჩისგული პოტენციალის განუვითარებლობა, მცირე ბიზნესის სისტემის ახასაკმახისი მხარდაჭერა.

საკვანძო სიტყვები: გუჩიზმი, ჰეგიონი, განვითარება, რესურსების შეფასება, ექსპლუატაცია.

საქართველოს ეკონომიკის დინამიკური სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტადიაზე გადასვლისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება რეგიონების რესურსული უზრუნველყოფის პრობლემებს. რეგიონული ეკონომიკის განვითარების ტემპები უშუალოდ არის დამოკიდებული არსებული რესურსების გამოყენების ეფექტიანობაზე. რეგიონის რესურსული ბაზა ეკონომიკური თვალსაზრისით წარმოადგენს ბუნებრივი, შრომითი, ფინანსური, სამრეწველო და ა.შ. წარმოების ფაქტორების ერთობლიობას, რომლებსაც გააჩნიათ რეგიონის განვითარების პროგრამებში მათი ჩართვის შესაძლებლობის განმსაზღვრელი რაოდენობრივი და ხარისხობრივი პარამეტრები.

რეგიონის ყველა არსებული რესურსი, მათი წინასწარი შეფასებისა და ანალიზის შედეგად, წარმოადგენს განვითარების პროექტების განხორციელების საშუალებას. რეგიონის რესურსული ბაზის ანალიზი შეიცავს ბუნებრივ-რესურსული, ეკონომიკური, სოციალური და სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის შეფასებას. აუცილებელია გათვალისწინებული იქნეს რეგიონების რესურსებისა და საწარმოო ძალების განლაგების და მათი განვითარების ტერიტორიული თავისებურებები.

რეგიონის ეკონომიკის განვითარების რესურსების გამოყენების ეფექტიანობის ანალიზის პროცესში მნიშვნელოვანია განისაზღვროს რეგიონული განვითარების პროგრამების რესურსული უზრუნველყოფის ნაკლოვანებები, დისპროპორციები და შრომის ტერიტორიული

რიულ დანაწილებაში რეგიონის მონაწილეობის თავისებურებები. მიღებული ინფორმაცია საშუალებას იძლევა განისაზღვროს რეგიონის რესურსული ბაზის მიმდინარე მდგომარეობა, გამოვლენილი იქნეს რეგიონის ეკონომიკის „ზრდის წერტილი“. აუცილებელია განხორციელდეს რეგიონული რესურსული ბაზის ნაწილის ალტერნატიული გამოყენების შესაძლებლობების შეფასება იმ შემთხვევაში, თუ გამოვლინდება მისი არაეფექტიანი გამოყენება, გაკეთდეს რესურსების აღდგენის ტემპების პროგნოზები.

ყოველი რეგიონისთვის დამახასიათებელია ეკონომიკის დარგობრივი სტრუქტურა, რომელიც განსაზღვრავს მისი ფუნქციონირების სპეციფიკასა და ხასიათს.

ეროვნული ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთ ძირითად მიმართულებას წარმოადგენს რეგიონების ეკონომიკური პოტენციალის ეფექტიანი გამოყენება, მდგრადი განვითარების მიღწევა.

საქართველოს მთავრობის 2018 წლის 11 ივნისის განკარგულებით # 1292 დამტკიცებულია „2018-2021 წლების საქართველოს რეგიონული განვითარების პროგრამა“ [1]. ასევე შემუშავებულია საქართველოს ყველა რეგიონის განვითარების სტრატეგია 2014-2021 წლებისათვის - მნიშვნელოვანი დოკუმენტი, რომელიც არეგულირებს რეგიონების ეკონომიკური განვითარების საკითხებს (რამდენად სრულყოფილია ეს სტრატეგიები, ეს ცალკე საკითხია).

რეგიონული პოლიტიკა მიმართული უნდა იყოს რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ხელშემწყობი პირობების შექმნაზე. იგი უნდა აისახოს ეკონომიკურ ზრდაში, მოსახლეობის საცხოვრებელი პირობებისა და კეთილდღეობის ამაღლებაში, რეგიონების კონკურენტული განვითარების პირობების შექმნაში. რეგიონული ეკონომიკის განვითარება და არსებული რესურსების გამოყენების ეფექტიანობის ზრდა ხელს შეუწყობს გახანგრძლივებული ეკონომიკური კრიზისის გადალახვას, მშპ-ს მნიშვნელოვნად გაზრდას.

ამასთან, რეგიონული პოლიტიკა საერთო ეკონომიკური პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილია და მისი მთავარი მიზანია საერთო და რეგიონული ინტერესების ბალანსის უზრუნველყოფით ქვეყნის ერთიანობისა და მთლიანობის შენარჩუნება. რეგიონული პოლიტიკის ერთ-ერთ ძირითად ამოცანას ცხოვრების ღირსეული დონის მიღწევა, მოსახლეობის კეთილდღეობის დონის გათანაბრება და სოციალურ პირობებში მნიშვნელოვანი კონტრასტების გამორიცხვა შეადგენს. რეგიონული პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილია ადგილობრივი თვითმმართველობის ფორმირებისა და ფუნქციონირების რეგულირება [2; გვ. 52-53]. ჩვენ ვიზიარებთ მოსაზრებას, რომ სახელმწიფოს რეგიონული პოლიტიკა არის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი და რეგიონული ინტერესების დაბალანსების მიზნით, ახალი პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის ჩამოყალიბების სტრატეგიული და ტაქტიკური ამოცანების განსაზღვრისა და განხორციელების მექანიზმი, რომ სახელმწიფოს რეგიონულმა პოლიტიკამ უნდა უზრუნველყოს ქვეყნის მთლიანობა და სახელმწიფოს სტაბილურობა, ქვეყნის ტერიტორიის შემადგენელი ნაწილების (რეგიონები) სახელმწიფოებრივი, ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული და ეკოლოგიური განვითარების კომპლექსურობა [3; გვ. 8-9].

აუცილებელია რეგიონების კონკურენტუნარიანი განვითარების პირობების შექმნა, რეგიონებს შორის ეკონომიკების ინტეგრაცია, რათა შეიქმნას ეროვნული ეკონომიკის ერთიანი ეკონომიკური სივრცე.

კონკურენტუნარიანობა შეიძლება განისაზღვროს, როგორც ტერიტორიის შესაძლებლობა, შექმნას ეკონომიკური პოტენციალი, რომელიც უზრუნველყოფს პროგრესს, მოსახლეობის შემოსავლების მაღალ, სტაბილურ დონეს და გარე ინვესტორებისაგან რესურსების მოზიდვას. საქართველოს მხარეების კონკურენტუნარიანობასა და მისი გაუმჯობესების შესაძლებლობებზე საუბარი ერთობ გართულებულია ქვეყნის მხარეების განვითარების დონესა და მათ სამომავლო პერსპექტივებს შორის არსებული დიდი განსხვავე-

ბების გამო. არსებობს მნიშვნელოვანი დისბალანსი დედაქალაქს, სხვა ქალაქებს, მუნიციპალიტეტებს, მაღალმთიან რეგიონებსა და ქვეყნის სხვა ნაწილებს შორის [4]. ნებისმიერი რეგიონის ეკონომიკის განვითარების მნიშვნელოვან მიმართულებას წარმოადგენს მისი მდგრადი განვითარება, ზრდის მაღალი ტემპების მიღწევა. დღეისათვის მდგრადობის ფენომენი დაფიქსირებულია მხოლოდ აბსტრაქტულ ფორმებში, ამიტომ ძნელია მისი გახსნა რეგიონისთვის დამახასიათებელ მკაფიო ღონისძიებებში. თვით ეს ღონისძიებები შეიძლება გავყოთ ეკონომიკური და ადმინისტრაციული ხასიათის პირდაპირი და ირიბი ზემოქმედების, ტაქტიკური და სტრატეგიული ტიპის, სტანდარტულ და ანტიკრიზისულ, სახელმწიფო, რეგიონულ და მუნიციპალური დონის ღონისძიებებად.

მდგრადობის შესაფასებლად უმთავრესი მნიშვნელობა აქვს ბუნებრივი გარემოს პარამეტრებისა და მათი მიმართულებების ცვლილებების შეფასებას. აუცილებელია ეკოლოგიური გარემოს მდგომარეობის სტატისტიკური შეფასების გაფართოება, აგრეთვე რეგიონის სამეურნეო სისტემის მდგრადობაზე ეკოლოგიური ფაქტორების გავლენის დაკონკრეტება. არსებობს რეგიონის გარემოს მდგომარეობის შეფასების რიგი მიდგომები, თუმცა საყოველთაოდ მიღებული პრაქტიკა ჯერ-ჯერობით არ არის, ამიტომ საჭიროა გარემოს მდგომარეობის, ბუნებრივი რესურსების მოხმარების მასშტაბების, სამრეწველო ნარჩენების გამონაყოფისა და ცხოველმყოფელობის შეფასების სისტემის შექმნა, რომელიც მოიცავს ზარალისა და ეკოლოგიური რისკის შეფასებას, ასახავს ბუნების დაცვისთვის განეული დანახარჯების, ნარჩენების განმუხდის ტექნოლოგიების ეფექტური გამოყენების ხარისხს და სხვა მნიშვნელოვან ეკოლოგიურ მაჩვენებლებს [5].

რეგიონის ეკონომიკის განვითარება პირდაპირ არის დამოკიდებული მისი სტრუქტურის შემადგენელი ბაზრების ფუნქციონალურ მდგომარეობაზე. შეიძლება გამოიყოს რეგიონული ბაზრების ძირითადი მიმართულებები: მომსახურების ბაზარი, წარმოების რესურსული ბაზარი, კაპიტალის ბაზარი და ადამიანური რესურსების ბაზარი. რეგიონის ეკონომიკური ზრდა დასტურდება რეგიონში წარმოებული და მოხმარებული პროდუქციის შესაბამისობით.

რეგიონული ბაზარი არის სასაქონლო ურთიერთობებისა და კავშირების გეოგრაფიულად განსაზღვრული, კომპლექსურად ორგანიზებული ღია სისტემა, რომლის საშუალებითაც ხდება კონტაქტი მატერიალურ, ფინანსურ, საკრედიტო და ფულადი სახსრების ნაკადებს შორის, როგორც რეგიონში, ასევე მის ფარგლებს გარეთ და რეგიონში ახალი ინსტიტუციური გარემოს ევოლუციურ ფორმირებას ახდენს [6].

რეგიონული ბაზრები ერთ მთლიანობაში აერთიანებენ რეგიონული კვლავწარმოებითი პროცესის საგარეო და საშინაო ეკონომიკურ სივრცეებს, ხოლო შიდა სივრცე წარმოადგენს რეგიონული ბაზრების ინფრასტრუქტურის სისტემის ფორმირების სოციალურ-ეკონომიკურ არეალს.

ზოგადად, რეგიონის საბაზრო სისტემა არის სხვადასხვა სახის ურთიერთდაკავშირებული ბაზრების ერთობლიობა, რომელთა მთავარი მიზანი რეგიონული ეკონომიკის ეფექტური განვითარების უზრუნველყოფაა.

ბუნებრივი რესურსები წარმოადგენენ საბაზო რესურსებს, რომელთა გამოყენება შეიძლება საზოგადოების მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, საწარმოო ძალების განვითარების გარკვეული დონის არსებობის პირობებში.

ბუნებრივი რესურსების კლასიფიკაცია შეიცავს მიწის, ნიადაგების, აგროკლიმატურ, მინერალურ, წყლის, ტყის, რეკრეაციულ ჯგუფებს. ბუნებრივი რესურსები აღდგენისა და ხარჯვის შესაძლებლობის მიხედვით იყოფა შემდეგ სამ ჯგუფად:

- **მინერალური ნედლეულის ამონურვადი არაგანახლებადი ნედლეული.** მიწის ქერქში მრავალი მილიონი წლის განმავლობაში წარმოქმნილი რესურსების მარაგები მოიპოვება და იხარჯება წარმოებაში ათწლეულების პერიოდში;
- **ამონურვადი განახლებადი ბიოლოგიური რესურსები** - მაგალითად: ტყის, თევ-

ზის. მათ გააჩნიათ თვითაღდგენის უნარი, ადამიანის დახმარებით შესაძლებელია კვლავწარმოება, თუმცა, გადამეტებული ექსპლუატაციის შედეგად, ამონურვადი რესურსები შეიძლება გამოილიოს და მთლიანად გაქრეს;

- **ამონურავი** - წყალი, ჰაერი, ნიადაგი. გაჭუჭყიანების შედეგად მათ შეიძლება დაკარგონ ბუნებრივი თვისებები და დაბინძურდნენ.

ბუნებრივი რესურსების ეკონომიკური კლასიფიკაცია ემყარება მათ გამოყენებას სამეურნეო სფეროებსა და დარგებში. ამ ნიშნის მიხედვით გამოყოფენ სამრეწველო, სასოფლო-სამეურნეო რესურსებს და არასაწარმოო სფეროს რესურსებს (იხ. ცხრილი).

ბუნებრივი რესურსების კლასიფიკაცია ეროვნული მეურნეობის დარგებში გამოყენების მიხედვით

ეროვნული მეურნეობის დარგები	რესურსების სახეობები
სამრეწველო	- სანვავის; - ენერგეტიკული; - მეტალური (ლითონური); - აგროქიმიური; - სამშენებლო; - წყლის; - ტყის ნედლეულის და სხვ.
სასოფლო-სამეურნეო	- ნიადაგობრივი - მიწის, მათ შორის სახნავები და საძოვრები; - სარწყავი წყლები; - ვეგეტაციის პერიოდის ნალექებისა და ტემპერატურების ჯამური რაოდენობა; - სარენაო ცხოველები და სხვ.
არასაწარმოო სფეროს რესურსები	- წყალსატევები და მათი გამოყენება მოსახლეობის საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად; - ტყეები ქალაქების ირგვლივ და ბუნებისდაცვითი; - რესურსები ადამიანების დასვენებისა და გაჯანსაღებისთვის; - რესურსები სპორტული ნადირობისა და მეთევზეობის და სხვ.

რესურსების სამეურნეო კლასიფიკაციის მნიშვნელოვან ნიშან-თვისებას წარმოადგენს მათი გამოყენება, როგორც ერთმიზნობრივად ასევე მრავალმიზნობრივად. **ერთმიზნობრივი** გამოყენების რესურსებს მიეკუთვნება მინერალური წიაღისეული - მადნები, ენერჯის წყაროები, რომლებიც საჭიროა სამრეწველო ნედლეულის, სანვავის, სითბური და ელექტრო ენერჯის საწარმოებლად; **მრავალმიზნობრივი** გამოყენების რესურსებს განეკუთვნება ტყის, სასოფლო-სამეურნეო, რეკრეაციული სავარგულების ფართობები, სამრეწველო და სხვა არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწები, წყალსატევები, რომლებიც ითვალისწინებს მათი გამოყენების მრავალ საშუალებას და მიმართულებას (ზოგჯერ ამ ჯგუფში გაერთიანებულია სათბობ-ენერგეტიკული რესურსები).

რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონე განისაზღვრება შემდეგი მაჩვენებლებით:

- **მშპ**-ს აბსოლუტური სიდიდე ერთ სულ მოსახლეზე, ამ მაჩვენებლების ცვლილებათა დინამიკა;
- მოსახლეობის შემოსავლების დონე და მათი დიფერენციაციის ხარისხი;
- სიცოცხლის ხანგრძლივობა, ადამიანების ჯანმრთელობის დონე;
- მატერიალური კეთილდღეობისა და საკვები პროდუქტებით უზრუნველყოფის, საცხოვრებლის და სხვა მომსახურების მოხმარების დონე, საოჯახო მეურნეობის უზრუნველყოფა ხანგრძლივი მოხმარების საქონლით;
- განათლების დონე;

- ჯანდაცვის დონე - პოლიკლინიკებით, აფთიაქებით, საავადმყოფოებით, დიაგნოსტიკური ცენტრებით და გადაუდებელი დახმარების მომსახურებით უზრუნველყოფა, შეთავაზებული სამედიცინო მომსახურების ხარისხი;
- მცირე ბიზნესის განვითარება;
- გარემოს მდგომარეობა;
- კულტურული ცხოვრების განვითარების დონე.

აღვნიშნავთ, რომ რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა ხასიათდება მაკროეკონომიკური პირობებით, რეგიონის ადგილით შრომის საზოგადოებრივ განაწილებაში, დარგობრივი სტრუქტურით, გეოგრაფიული მდებარეობით, ბუნებრივი რესურსების არსებობით, ასევე რეგიონული მართვის მეთოდებით.

იმის გამო, რომ არსებობს რეგიონების მნიშვნელოვანი განსხვავება **ბუნებრივი რესურსების** პოტენციალში, ისტორიულ განვითარებაში და დამკვიდრებულ სამრეწველო სპეციალიზაციაში, აღინიშნება რეგიონების სივრცითი დიფერენციაცია, რაც განაპირობებს მათი განვითარების განსხვავებულ სტრატეგიებს. იმისათვის, რომ გაიზარდოს რეგიონების რესურსული ბაზის გამოყენების ეფექტიანობა, აუცილებელია არსებული **ბუნებრივი რესურსების** მარაგების ობიექტური შეფასება, მათი მზოგავი და რაციონალური გამოყენება. აუცილებელია რეგიონების ნაკლებად გამოყენებადი და დაბალი ეფექტიანობით გამოყენებული რესურსების გამოვლენა, შეძლებისდაგვარად რესურსების ალტერნატიულ გამოყენებაზე გადასვლა.

ტურიზმი ხელს უწყობს ტურისტულ-რეკრეაციული კომპლექსის არსებული მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის ფუნქციონირების ეფექტიანობის გაზრდას, მომსახურების სფეროში სამუშაო ადგილების შექმნას და შენარჩუნებას, სახელმწიფო და ადგილობრივი საბიუჯეტო შემოსავლების ზრდას.

ტურისტული დარგის განვითარებას შეუძლია ქვეყნის ეკონომიკას შეუქმნას აუცილებელი „ზრდის წერტილები“. რეგიონებისთვის, რომლებსაც არ გააჩნიათ ტრადიციული ტურისტული სპეციალიზაცია, მაგრამ ფლობენ მნიშვნელოვან ტურისტულ პოტენციალს, ტურიზმის განვითარება შეიძლება იქცეს რეგიონული ეკონომიკის დივერსიფიკაციის საშუალებად, რაც მნიშვნელოვნად გაზრდის მთლიან რეგიონულ პროდუქტს. ტურიზმი ასევე შესაძლებელს გახდის ხანგრძლივი სოციალური ეფექტის მიღებას ადგილობრივი მოსახლეობის გაჯანსაღებისა და დასვენების მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების გზით.

პრაქტიკულად საქართველოს ყველა რეგიონი (მხარე) ფლობს მნიშვნელოვან **ტურისტულ პოტენციალს**. თუმცა, განსხვავებული ბუნებრივ-კლიმატური პირობები, ტერიტორიების განვითარების ისტორიული წინაპირობები და მათი ინდუსტრიული განვითარების დონე, ტურიზმის განვითარების პოტენციალი და რეგიონების ტურისტული სპეციალიზაცია, განსხვავებულია.

ამავდროულად, ცალკე აღებული **რეგიონის ტურიზმის განვითარების რესურსები** განლაგებულია არათანაბრად, ძალიან ხშირად რეგიონის ტერიტორიაზე მიმზიდველი ტურისტული ზონების მდებარეობა ატარებს ცალკეული კერის ხასიათს. ეს იმიტომ ხდება, რომ ტურიზმის განვითარების ცენტრების მისწრაფება ხდება მიმზიდველი **ბუნებრივი და ისტორიულ-კულტურული რესურსებისკენ**.

ტურისტული და რეკრეაციული საქმიანობა შეიძლება წარმოადგენდეს სამრეწველო წარმოების ალტერნატივას, რადგან ის არ მოითხოვს **ბუნებრივი რესურსების** პირდაპირ ხარჯვას, პირიქით, მიმართულია რეგიონის რესურსული პოტენციალის კვლავწარმოებაზე და მზოგავ გამოყენებაზე, ასევე უკუგების მიღების საშუალებას იძლევა რესურსული პოტენციალის შემადგენელი ნაწილებიდან - როგორცაა, ინოვაციური, შრომის, საინვესტიციო და სხვ.

დღესდღეობით **ტურიზმი** არის ქვეყნის რეგიონული ეკონომიკის განვითარების ერთ-ერთი პერსპექტიული მიმართულება. იგი განაპირობებს ქვეყნის **რეგიონების ბუნებრივი**

რესურსული პოტენციალის ეფექტიან გამოყენებას, ხელს უწყობს მოსახლეობის დასაქმების პრობლემის გადაჭრას და დამატებითი სახსრების მოზიდვას ეკონომიკაში. ამასთანავე, **რეგიონული ტურიზმის** განვითარება ადგილობრივი მოსახლეობის დასვენების ორგანიზების, მათი კულტურული დასვენების მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების საშუალებას იძლევა.

ტურიზმი, როგორც სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენა, გარკვეულ გავლენას ახდენს არამხოლოდ რეგიონზე, რომელშიც ვითარდება, არამედ ადამიანის და საზოგადოების მატერიალურ და სულიერ სფეროებზეც. როგორც ეკონომიკური მოვლენა, **ტურიზმი** დაკავშირებულია სამეწარმეო საქმიანობასთან, წარმოებასა და მომსახურების განვითარებასთან; როგორც სოციალური მოვლენა - **ტურიზმი** განუყოფელია მომსახურებაზე მოთხოვნისგან, უკავშირდება ადამიანთა მოთხოვნილებებს, მათ დასვენებას, შემოსავლებს, ცხოვრების წესს და ა. შ. [7].

ტურიზმი რთული, მრავალნახნაგოვანი ცნებაა, წარმოადგენს ურთიერთდაკავშირებული დარგების მთელ ინდუსტრიას. **ტურიზმი** - ეს არის ეროვნული ეკონომიკის დარგი, ბიზნესის ერთ-ერთი ყველაზე შემოსავლიანი მიმართულება. ტურიზმი წარმოადგენს საქმიანობის საკმაოდ რთულ სახეობას, რომელიც პირდაპირ შეხებაშია როგორც საზოგადოების, ისე ეკონომიკის სხვადასხვა დარგთან. ტურიზმი დასვენების ერთ-ერთი ძირითადი ფორმაა, ხოლო დასვენება ობიექტურად აუცილებელი მოთხოვნილებაა შრომაში დახარჯული ფიზიკური და ინტელექტუალური ძალების აღსადგენად.

„ტურიზმის მთავარი მიზნებია: დასვენება, შემეცნება, მკურნალობა, საქმიანი მოგზაურობა, სპორტი და რელიგია. **ტურიზმი**, შემადგენელი მომსახურების სახეობებისა და მათი ტურისტებისათვის წარდგენის ადგილის მიხედვით, **იყოფა შიდა და საერთაშორისო ტურიზმად. შიდა ტურიზმი** (domestic or internal tourism) – არის საქმიანობა, დაკავშირებული მოცემული ქვეყნის მაცხოვრებლების ტერიტორიაზე ადგილობრივი ტურისტებით ტურიზმის განხორციელებასთან. **საერთაშორისო ტურიზმი** (international tourism) – საქმიანობაა, რომელიც დაკავშირებულია ერთი ქვეყნის მაცხოვრებლების უცხო ქვეყნის ტერიტორიაზე ტურიზმის განხორციელებასთან. ასეთი ტურისტები უცხოელ ტურისტთა კატეგორიას განეკუთვნებიან. საქმიანობას, რომელიც მოცემული ქვეყნის ტურისტებისთვის უცხო ქვეყნის ტერიტორიაზე ტურისტული მომსახურების წარდგენას ისახავს მიზნად, ეწოდება **გამყვანი ტურიზმი** – (outbound tourism). ხოლო საქმიანობას, რომელიც უცხოელი ტურისტებისთვის მოცემული ქვეყნის ტერიტორიაზე ტურისტული მომსახურების წარდგენას ითვალისწინებს, ეწოდება **შემომყვანი ტურიზმი** – (inbound tourism), ზოგჯერ იხმარება ტერმინები „outgoing tourism“ და, შესაბამისად, „Incoming tourism““ [8; გვ.21].

საქართველოში **შიდა ტურიზმი** წარმოადგენს განვითარებად დარგს. ქვეყანაში სულ უფრო მეტ რეგიონს მოიცავს ტურისტული ნაკადების მიმართულებები. ყველა რეგიონს არ ძალუძს (ვერ ახერხებს) სრულად გამოიყენოს თავისი **ტურისტული რესურსები** რეგიონის ეკონომიკის გაჯანსაღებისთვის.

ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის სტატისტიკური მონაცემებით 2019 წელს საქართველოში **ტურიზმის ინდუსტრია**, მიუხედავად ბევრი დაბრკოლებისა, მაინც გაიზარდა. „საერთაშორისო მოგზაურების ვიზიტების რაოდენობამ პირველად გადააჭარბა 9 მლნ-იან ნიშნულს - 9,357,964 მლნ შეადგინა (+7.8%). საქართველოს დედაქალაქში განხორციელდა ვიზიტების 54.6% ; მას მოსდევს : აჭარა 30.2%, ქვემო ქართლი 17% და მცხეთა-მთიანეთი 16.9%. დანარჩენ რეგიონებს შედარებით მცირე რაოდენობის ვიზიტორები სტუმრობდნენ: სამცხე-ჯავახეთი 6.6%, კახეთი 6.5%, იმერეთი 4.9%, შიდა ქართლი 3.1%, სამეგრელო-ზემო სვანეთი 2.8%, გურია 1.3%, რაჭა-ლეჩხუმი-ქვემო სვანეთი 0.2%. ადგილების (ქალაქების) წილში - თბილისი და ბათუმი ლიდერობენ 28.9%. ვიზიტორთა უფრო მცირე რაოდენობა ესტუმრა სხვა დანიშნულების ადგილებს. მათ შორის ყველა-

ზე პოპულარულია მარნეული 11.4%, ყაზბეგი 8.3% და მცხეთა 6.8%. სხვა მნიშვნელოვანი დანიშნულების (დესტინაციის) ადგილებია: ქუთაისი 4.6%, გუდაური 4.5%, სიღნაღი 3.7%, რუსთავი 3.7%, ბორჯომი 3.1%, ქობულეთი 2.8%.

საერთაშორისო ვიზიტორების ჯამურმა დანახარჯებმა 8.5 მლრდ ლარს მიაღწია, ხოლო ერთი ვიზიტისას განუღმა საშუალო დანახარჯმა 1,102 ლარი შეადგინა. დანახარჯების ყველაზე დიდი წილი საკვებსა და სასმელზე (მთლიანი ხარჯების 27.5%) და განთავსების საშუალებებზე (23.7%) დაფიქსირდა”.

საინტერესოა ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის 2020 წლის სტატისტიკური მონაცემები. „საერთაშორისო მოგზაურების ვიზიტების რაოდენობამ რეკორდულად მცირე რაოდენობა შეადგინა 1,747,110 (-81,3%), რითაც გაუტოლდა 2011 წლამდე არსებულ მონაცემს. საერთაშორისო მოგზაურების ვიზიტების რაოდენობა მოიცავს საერთაშორისო ვიზიტორების მიერ განხორციელებულ ვიზიტების რაოდენობას 1,513,421 (-80.4%) და სხვა ვიზიტებს (არატურისტული) - 233,689 (-85.7%). საერთაშორისო ვიზიტორების მიერ განხორციელებული ვიზიტებიდან - 1,087,093 (-78.6%) ტურისტული ვიზიტი (ვიზიტი ღამისთევით) იყო, ხოლო 426,328 (-83.9%) - ერთდღიანი ვიზიტი.

2020 წელს შემოსავალმა უცხოელების მოგზაურობიდან საქართველოში შეადგინა 542 მლნ დოლარი (კლება -83.4%), ხოლო საქართველოს მოქალაქეების დანახარჯებმა უცხოურ მოგზაურობაზე 180 მლნ დოლარი (კლება -72.5%).

ტურიზმის განვითარებაში ძირითადი წინააღმდეგობა (აქ არ იგულისხმება covid-19, რომელმაც მთელ მსოფლიო ტურიზმის ინდუსტრიაზე უდიდესი ნეგატიური გავლენა მოახდინა) - რეგიონების უმრავლესობაში ტურისტული პოტენციალის განუვითარებლობა, მცირე ბიზნესის სისტემის არასაკმარისი მხარდაჭერა.

რეგიონულ ეკონომიკაში ტურიზმის ადგილის განსაზღვრა იწყება **რეგიონში ტურიზმის განვითარების შესაძლებლობების შეფასებით**, რომელიც ეფუძნება **ტურიზმის განვითარების რესურსული ბაზის კვლევას**.

ტურიზმის განვითარების რესურსების შეფასებამდე აუცილებელია ტურისტული რესურსმცოდნეობის თეორიული საფუძვლებისა და ტურიზმის განვითარების რესურსების შეფასების არსებული მეთოდების შესწავლა. ასევე აუცილებელია განისაზღვროს **ტურისტული რესურსების არსი, ტურიზმის რესურსების ძირითადი სახეობები, მათი კლასიფიკაცია**.

ლიტერატურა:

1. http://gov.ge/files/495_66443_702865_1292.pdf
2. ნ. გრძელიშვილი. „რეგიონი-ეკონომიკა პოლიტიკა, მართვა“. გამომცემლობა უნივერსალი, თბილისი : 2020. გვ. 52-53
3. ნ. ჭითანავა. რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკა და მართვა: მიზნები, მიმართულებები, მექანიზმი, გამოცდილება. - „საქართველოს რეგიონების ეკონომიკური და სოციალური განვითარების მიმართულებები გარდამავალ პერიოდში“. ბათუმი-თბილისი : 2001. გვ. 8-9
4. იფშირაძე ა., ლავთაძე გ. „რეგიონთაშორისი დისპროპორციები საქართველოში და მათი დაძლევის გზები (ევროპული გამოცდილების მიხედვით)“. <https://ejournals.atssu.ge/BLSS2017/eJournal/Papers/IpshiradzeAza.pdf>
5. ე. ბარათაშვილი, გ. ჯოლია, ნ. გრძელიშვილი, ი. მამალაძე, დ. სეხნიაშვილი, დ. ჩახვაშვილი. „ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირება“- თბილისი: 2011. ნაწ.1., თავი 12.
6. Д.В. Рожкова. „К ВОПРОСУ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ЛОКАЛЬНОГО РЫНКА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ“. - Вестник Алтайского государственного аграрного университета № 2 (124), 2015. с.138
7. Арсланова Г.Х., Хисматуллин М. М. „Влияние индустрии туризма на социально-экономическое

развитие региона“- Вектор науки ТГУ, № 3 (29), 2014

8. ა. დევაძე, ნ. გრძელიშვილი. ტურიზმი საქართველოში - „არსებული მდგომარეობა, პრობლემები, პერსპექტივები“- მონოგრაფია; 2012. გვ.21

Peculiarities of Determining The Effectiveness of using the Tourism Development Resource Base in the Regions

Nodar Grdzelishvili

*New Higher Education Institute, Doctor of economics, Affiliated Professor;
GTU The Center Studying Productive Forces and Natural Resources of Georgia – Senior Researcher;*

Lauara Kvaratskhelia

*GTU The Center Studying Productive Forces and Natural Resources
of Georgia – Senior Researcher Doctor of chemistry;*

SUMMARY

The problems of resource provision of the regions are of great importance for the dynamic development of the Georgian economy. The pace of development of the regional economy directly depends on the efficiency of the use of the resource base. Preliminary assessment and analysis of all available resources in the region allows to assess the natural-resource, economic, social and scientific-technical potential; Virtually all regions of Georgia have significant tourism potential, however, in a separate region, tourism development resources are unevenly distributed, different natural-climatic conditions, tourism specialization of the regions, the level of industrial development, etc.

Determining the place of tourism in the regional economy begins with the assessment of tourism development opportunities in the region, which is based on a study of the resource base of tourism development. Before assessing tourism development resources, it is necessary to study the theoretical foundations of tourism resource science and existing methods for assessing tourism development resources; Defining the essence of tourism resources, the main types of tourism resources and their classification. The main obstacles in the development of tourism are the underdevelopment of the tourism potential in most of the regions, the insufficient support of the small business system.

Keywords: Tourism, Region, Development, Assessment of resource, Recreation